

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

УДК 330.1:378

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: АСПЕКТ ЯКОСТІ ОСВІТИ

*Л. С. Шевченко, доктор економічних наук, професор
Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

Розкрито сутність соціальної відповідальності вищих навчальних закладів (ВНЗ). Охарактеризовано поняття «кінцеві результати діяльності ВНЗ» та «якість вищої освіти». Виявлено причини погіршення якості вищої освіти в Україні. Проаналізовано вияви асоціальної поведінки ВНЗ щодо надання освітніх послуг. Аргументовано необхідність підготовки соціальних звітів ВНЗ.

Ключові слова: соціальна відповідальність вищої школи, кінцеві результати діяльності ВНЗ, якість вищої освіти, соціальний звіт ВНЗ.

Постановка проблеми. Подальший розвиток та реалізація функцій вищої освіти потребують усвідомлення своєї суспільної ролі, задоволення взаємних зобов'язань і вимог основними інститутами та акторами освітньої сфери (державою, ВНЗ, домогосподарствами, які мають у своєму складі студентів або майбутніх абітурієнтів, роботодавцями, студентами) щодо результатів спільної діяльності з виробництва-споживання якісних освітніх послуг, формування всебічно розвинених, високоморальних громадян, соціально-економічного розвитку країни та її регіонів. Йдеться про формування системи соціальної відповідальності у сфері вищої професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У такому ракурсі питання розвитку вищої освіти досліджують лише деякі вчені країн СНД, серед них: С. Дондоков, А. Калачинський, М. Ніязова, А. Федоров.

Формулювання цілей. Мета статті — проаналізувати становлення системи соціальної відповідальності ВНЗ, зосередивши особливу увагу на забезпеченні високої якості освіти як найважливішому кінцевому результаті діяльності ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Методологічною основою соціальної відповідальності ВНЗ (університету) вважають концепцію соціальної відповідальності бізнесу. Однак такий підхід є не зовсім правильним. У ВНЗ і бізнес-структур різні місії, цілі і кінцеві результати. Е. Пеєр, Ф. Шуллер та

С. Віллмс пишуть: «Наші університети і системи вищої освіти існують для того, аби давати людям освіту і готувати їх до того, щоб вони стали повноцінними, всебічно розвиненими членами нашого складного постіндустріального суспільства» [1, с. 171–174]. С. Фуллер слушно зазначає, що серцем сучасного університету є «гуманітарна освіта». Вона виходить за межі професійної кваліфікації і завершує формування людської особистості, готуючи її до «громадянства», в рамках якого людина ідентифікує себе не тільки з родиною або містом, а з цілою нацією, і яке в загальному сенсі формується в інтересах людства [2, с. 8]. А. Федоров характеризує суспільно активний ВНЗ як прообраз вільної демократичної держави, який втілює у собі її основні риси і забезпечує вироблення у тих, хто навчається, системи цінностей громадянського суспільства, звички і навички жити в умовах вільної самоврядної общини, що у своїй сукупності впливає на розвиток соціальної відповідальності студентів і сприяє вкоріненню демократичного укладу в житті співтовариств, соціальному просторі, що оточує університет [3].

Отже, роль ВНЗ (університетів) має бути провідною не тільки у виробництві освітніх благ, а й у передаванні студентам визнаних у суспільстві цінностей, інтеграції студентської молоді в суспільство. *ВНЗ несуть соціальну відповідальність* за ефективне використання суспільних (державних) ресурсів з метою підвищення ефективності роботи ВНЗ, забезпечення єдності навчання і виховання, включення студентів і викладачів у різні соціальні практики (їх суспільну відповідальність); власних ресурсів — для розвитку і консолідації суспільства, проведення демократичних реформ; взаємодію з окремими громадянами, органами влади, бізнес-структурами, різними організаціями та установами — для функціонування ВНЗ як соціального інституту відкритого типу, центру соціальної політики в регіоні його присутності [3].

Від соціально відповідального ВНЗ (університету) очікують насамперед досягнення високих кінцевих результатів діяльності. В. Тамбовцев розрізняє безпосередні (*outputs*) і кінцеві (*outcomes*) результати діяльності ВНЗ. Безпосередні результати — це зміни, що відбулися всередині організації і матеріально-речової складової її зовнішнього середовища, які збігаються або не збігаються з початковими намірами (планами) організації (керівництва організації) за величиною, але відповідають їм за предметною галуззю. Кінцеві результати діяльності — це зміни, які мали місце у станах інших індивідів або організацій (*stakeholders*), що прямо чи непрямо спричинені діями працівників даної організації.

Кінцеві результати діяльності ВНЗ пропонується відображати у трьох вимірах:

1) когнітивні кінцеві результати — переданий-здобутий рівень знань, умінь і навичок як основи правильної професійної діяльності і орієнтації студентів у світі (пізнавальний компонент освітньої діяльності);

2) економічні кінцеві результати — відповідність структури, обсягів знань та здобутих під час навчання навичок попиту на ринку праці. Йдеться про людський капітал студента (майбутнього працівника) у вузькому значенні, який дорівнює його капіталізованому доходу або тій сумі коштів, дохід від яких рівняється одержуваній цим індивідом заробітній платі;

3) соціальні кінцеві результати — набутий у ВНЗ соціальний капітал, тобто різноманітні зв'язки індивіда з іншими індивідами, групами та організаціями, якими він може скористатися для розв'язання власних проблем (реалізації власних інтересів). Чим ширші й різноманітніші такі зв'язки, тим легше реалізовувати людський капітал, і тим менше витрати на подолання конфліктів у суспільстві [4, с. 17].

Починаючи з 1990-х років, європейська громадськість почала вимагати від університетів чітко й зрозуміло сформулювати очікувані результати своєї освітньої діяльності, насамперед для того, аби обґрунтувати доцільність їх державного фінансування. Найперше йшлося про забезпечення сучасної *якості вищої освіти*. До розв'язання проблеми долучилися й міжнародні організації: 1) ухвалено шість регіональних конвенцій ЮНЕСКО з визнання кваліфікацій (оцінювання якості освіти), які ратифіковані понад 100 державами-членами і стали ядром Болонського процесу; 2) розроблено Керівні принципи ЮНЕСКО — ОЕСР із забезпечення якості у сфері трансграничної вищої освіти (2005 р.); 3) створено Глобальний Форум ЮНЕСКО з міжнародної якості, акредитації та визнання кваліфікацій; 4) реалізується пілотний проект ЮНЕСКО з відкриття порталу провідних ВНЗ (2006 р.) з метою надання достовірної і повної інформації про авторитетні ВНЗ світу та 5) спільний проєкт ЮНЕСКО і Світового банку — Глобальна ініціатива із забезпечення якості з метою створення міжнародної програми підтримання освіти у країнах, що розвиваються, Східній Європі та Середній Азії [5; 6].

Існують два основні підходи до визначення якості вищої освіти. Перший підхід пов'язує сутність поняття з *відповідністю всіх аспектів вищої освіти певним цілям, вимогам, нормам та стандартам*. Для здобуття дійсно якісної освіти, на думку Т. Клячко, потрібно забезпечити якість самих вимог (цілей, стандартів та норм), якість ресурсів (сучасні освітні програми, кадровий потенціал, контингент абітурієнтів, матеріально-технічне забезпечення, фінанси тощо), освітніх процесів (наукова і навчальна діяльність, управління, освітні технології тощо) та результатів діяльності ВНЗ (поточні і підсумкові результати навчання студентів, характеристики кар'єрного зростання випускників і т. д.) [7].

Другий підхід відбиває ступінь *відповідальності ВНЗ перед суспільством і численними стейкхолдерами*, кожний з яких зацікавлений у якісній вищій освіті. Так, суспільство жадає від вищої освіти підготування кадрів вищої кваліфікації, здатних розв'язувати складні народногосподарські завдання,

виховання культурно, морально та фізично розвинених, здорових особистостей. Держава (органи державної влади) зацікавлена у тому, аби ВНЗ, керуючись державними освітніми стандартами, готували фахівців, здатних вивести економіку країни на рівень розвинених країн і цим виправдати витрати бюджетних коштів (фактично платників податків) на їх підготування. Роботодавці розглядають якість вищої освіти з точки зору тих професійних знань і навичок працівників, у тому числі сприйняття ними організаційної культури фірми, які можна використати на підприємстві з метою зростання економічної та соціальної ефективності виробництва, одержання прибутку та скорочення непродуктивних витрат на перенавчання та перепідготовку кадрів. Студенти як безпосередні споживачі освітніх благ сподіваються одержати у ВНЗ набір теоретичних знань, професійних умінь і якостей, які необхідні для майбутньої суспільно корисної діяльності і одержання високих доходів (реалізації людського капіталу) [7; 8, с. 5; 9, с. 72–73; 10, с. 19].

Тим часом задовольнити інтереси всіх зацікавлених у вищій освіті суб'єктів ВНЗ навряд чи може. За результатами загальнонаціонального опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи», 45 % населення України оцінює рівень якості вищої освіти в Україні переважно як середній. Високим і дуже високим його вважають 23 %, низьким і дуже низьким — 25 %. З тим, що вища освіта дає можливості самореалізації найбільш здібних і талановитих людей, погоджуються 46 %, знайти гарну роботу — 34 % опитаних [11].

Погіршення якості вищої освіти в Україні є закономірним наслідком багатьох чинників: інтенсивної масовизації (кількість ВНЗ III–IV рівнів акредитації в Україні зростає з 149 у 1990/91 навчальному році до 349 у 2010/11 навчальному році, а кількість студентів у цих закладах — з 881,3 тис. до 2129,8 тис.) та комерціалізації освіти; значної інтенсифікації праці за вкрай низької оплати праці викладачів; недостатньої матеріальної бази, відсутності у більшості ВНЗ науково-технічної та інноваційної інфраструктур; неефективної наукової діяльності викладачів ВНЗ (нею реально займаються лише 20 % науково-педагогічних працівників); застарілої структури підготування фахівців; відтворення і передавання студентам неконкурентних знань; дублювання підготування з деяких напрямів і спеціальностей у межах певного регіону. Як результат — навіть провідні українські ВНЗ нерідко постачають на ринок праці явно неконкурентоспроможних випускників. Відбувається девальвація вищої освіти як засобу одержання професійних знань. Зростає кількість студентів, які хотіли б навчатися за кордоном.

Утім, проблема є набагато глибшою. Ми пов'язуємо її з існуванням серйозних внутрішніх суперечностей між самими очікуваними кінцевими результатами діяльності ВНЗ, які в разі свого нерозв'язання можуть перетворитися на «провали» вищої освіти в цілому.

По-перше, якість освітньої (пізнавальної) діяльності ВНЗ залежить від виробництва нових знань самими ВНЗ, виконання ними науково-дослідницьких

робіт. Але результати НДДКР є інноваційним продуктом, котрий як об'єкт інтелектуальної власності потребує свого правового захисту, а в умовах ринкової економіки — комерційної реалізації. Поширення і популяризація нових знань через викладацьку діяльність серед студентів стають проблематичними. Виникають сумніви і щодо ефективності функціонування дослідницьких ВНЗ.

По-друге, когнітивні результати діяльності ВНЗ дедалі більше йдуть урозріз з економічними результатами — прагматичною орієнтацією навчального процесу на ринок праці. Ця суперечність виявляється в диференціації освіти на теоретичну і практичну, фундаментальну і вузькопрофесійну. Такі процеси досліджували ще давньогрецькі філософи, а у рамках німецької класичної філософії — Гегель. У ХІХ — середині ХХ ст. їх стали пов'язувати з суперечностями між ліберальною та утилітарною тенденціями в освіті. Ліберальна тенденція відбиває очікування суспільства з приводу реалізації «місії університету», наполягає на сприйнятті цінності знання як такого безвідносно його практичної корисності. Утилітарна тенденція — це намагання дати професійну освіту, орієнтовану на ринок праці, який завжди потребує добре підготовлених фахівців. Не випадково вже у перших концепціях університету, розроблених Дж. Г. Ньюменом і В. Гумбольдтом, розмежовувалися освіта і навчання (підготування) [12].

Реальний освітній процес завжди розвивався між цими сторонами на основі їх взаємодії і протистояння. Проте в умовах нинішнього зменшення ролі держави загального добробуту та проникнення ринкових відносин до сфери освіти ВНЗ почали масово орієнтуватися на потреби свого споживача (студента), а той, у свою чергу, — на попит на ринку праці та вимоги роботодавця. Довгострокові пріоритети вищої освіти залишаються поза увагою і розробленням.

По-третє, існують суперечності між економічними і соціальними результатами діяльності ВНЗ. Частина молоді, як і раніше, розглядає процес одержання вищої освіти з погляду набуття професійних знань, необхідних для життєвого успіху. Однак у більшості домінують не інтелектуальні і соціально-професійні, а соціально-матеріальні і соціально-економічні мотиви та настанови. Водночас студенти вважають, що соціальний успіх нині визначається вже не знаннями й особистою кваліфікацією (людським капіталом), а такими чинниками, як коло спілкування, здібності до комунікації, позиціонування себе, лояльність до керівництва тощо. У багатьох випадках освіта допомагає набутти влади, у тому числі експертної, престижу та слави [13]. За таких умов вимагати високої якості освіти від ВНЗ не доводиться.

Крім того, розуміння соціальних результатів діяльності ВНЗ як формування соціального капіталу його випускників є вкрай вузьким. Від ВНЗ слід очікувати зростання ефективності соціальних практик — різних видів і форм соціально спрямованої суспільно корисної діяльності студентів ВНЗ, метою

якої є, з одного боку, поліпшення якості життя нашого суспільства, а з другого — поглиблення власних базових і соціальних компетенцій (загальнокультурних, загальнопрофесійних, професійних) студентів, формування їх громадянської позиції, соціальної активності як професійно значущих якостей майбутніх фахівців. Це практичний внесок студентства у розв'язання соціальних проблем суспільства, реалізацію *соціальної місії ВНЗ* [3].

Існують передумови і для асоціальної (безвідповідальної) поведінки ВНЗ в освітніх відносинах, насамперед щодо надання якісної освіти. Річ у тім, що ВНЗ продають свої послуги на ринку довірчих благ, якість яких не можна оцінити прямо, її важко визначити навіть після споживання товару. Такі блага характеризуються або неможливістю одержання необхідної інформації про якість освіти, або доволі високими витратами вимірювання якості з боку покупця (споживача) блага. Споживачі фактично не знають, що вони купують. Не завжди й зрозуміло, чи купили вони щось узагалі. До того ж, характерною рисою освітнього ринку є асиметрія інформації між його основними контрагентами — ВНЗ і студентами (їхніми родинами), та пов'язані з нею ризик недобросовісної поведінки і негативний відбір.

Використовуючи інформаційну асиметрію ринку на свою користь, ВНЗ можуть надавати стандартні освітні послуги з максимальною економією коштів і ресурсів, наймати викладачів з нижчою кваліфікацією за меншу зарплату, брати гроші за додаткові послуги або необґрунтовано піднімати ціну за навчання за контрактом, утримуватися від оновлення змісту навчальних програм і лекційних курсів, матеріально-технічної бази навчального процесу, знижувати вимоги, що ставляться до студентів під час заліків та іспитів, аби втримати найбільш платоспроможних із них [14].

Однак ВНЗ як продавець може й свідомо постачати на ринок товар низької якості, видаючи його за товар високої якості. Такий ВНЗ орієнтується на тих, хто зацікавлений лише у формальному титулі освіти, а також на абітурієнтів із низькою платоспроможністю. По суті, створюється ринок освітніх «благ нижчого порядку» («сумнівних благ», «низькоякісних благ», «товарів Гіффена»), попит на які зростає в умовах низького рівня життя населення і навіть при підвищенні цін на такі блага. При підвищенні ж рівня життя населення попит на низькоякісні освітні блага скорочується, причому попит тим менше, чим менше ціна на них. Соціальна диференціація населення, яка після економічної кризи 2008–2010 рр. знову поглибилася, залишає значні ніші для «благ нижчого порядку» та ВНЗ, що їх пропонують.

Звернемо увагу й на те, що зараз жоден ВНЗ не компенсує втрати студентів і замовників освітніх послуг у разі їх низької якості. Хоча за наявності постконтрактної асиметрії інформації або виявлення недобросовісності щодо інформування про якість освітньої послуги студент повинен мати можливість перевестися до іншого ВНЗ або на іншу навчальну програму. Виникає серйоз-

на суперечність. Майбутні студенти (а в подальшому працівники) мають наміри вступити до такого ВНЗ, який надає найбільш якісне підготування з обраної спеціальності, з добрими можливостями працевлаштування, одержання високої зарплати і швидкого кар'єрного зростання. Держава ж і приватні роботодавці бажають отримати після навчання у ВНЗ найбільш здібних випускників, які забезпечать високу ефективність діяльності їхніх підприємств. Але абітурієнти не бажають утрачати час і кошти на одержання освіти, яка *ex post*, уже після закінчення ВНЗ, може виявитися неконкурентоспроможною. Вони прагнуть знати про перспективи освіти, набутої у тому чи іншому ВНЗ, *ex ante*, тобто ще до вступлення до нього. Роботодавці ж не бажають, а часто й не можуть утрачати час і гроші на з'ясування здібностей кандидата *ex post*, після прийняття на роботу. Вони воліли б з'ясувати можливості випускника ВНЗ *ex ante*, до того, як той почне виконувати свої посадові обов'язки. Сигнальними орієнтирами для абітурієнтів та роботодавців тоді є ліцензування, державна акредитація та репутація ВНЗ.

Повним «фіаско» вітчизняної вищої школи стало поширення такої асоціальної практики, як корупція. За даними досліджень фахівців Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та фірми «Ukrainian Sociology Service» (2011), з випадками корупції у ВНЗ безпосередньо стикалися 33 % студентів, ще 29 % чули про це від інших. Корупція, як правило, ототожнюється з хабарництвом (так вважають 75 % опитаних студентів), здирництвом (43 %), зловживанням службовим становищем в особистих цілях (40 %), купівлею рефератів, курсових та дипломних робіт (21 %), підношенням подарунків (14 %). Причому на поширеність корупційних практик не впливають ні форма власності ВНЗ (державна, комунальна, приватна), ні форма навчання (стаціонарне, заочне), ні спосіб фінансування (бюджетне чи контрактне). Найчастіше стикаються з корупцією студенти, які навчаються на юридичних спеціальностях (39,1 %). Найменш корумпованими виявилися спеціальності суспільно-гуманітарного профілю (25,4 %).

Найгірше ж те, що існує мовчазна «моральна підтримка» корупції самими студентами. Серед них переважає погляд, що це — «один із можливих способів розв'язання існуючих проблем» (35 %) і навіть норма сучасного життя (21 %); тільки 31 % опитаних вважають корупцію злочином. Уважають, що цьому слід протидіяти лише 44 % опитаних, але готові це робити особисто тільки 5 %. Водночас 37 % опитаних не вважають протидію потрібною: на думку 24 %, це неможливо, а 13 % — цього в принципі не слід робити, бо це — природне явище. Більшість переконана, що це справа правоохоронних органів (58 %). На студентське самоврядування покладають надії лише 33 %, на студентські профспілки — 18 %, на молодіжні громадські організації — тільки 13 % опитаних [15].

ВНЗ прагнутиме соціальної відповідальності, якщо суспільство запровадить певні форми громадського контролю з боку всіх учасників навчально-

виховного процесу — держави, студентського самоврядування, організацій роботодавців. Для цього соціально відповідальний ВНЗ зобов'язаний звітувати суспільству про свої дії і вчинки, реалізацію місії і цілей, досягнуті результати діяльності [16; 17].

В освітньому середовищі одним із перших *соціальних звітів* став маніфест Чиказького університету «Report on the University's Role in Political and Social Action», розроблений провідними професорами університету під керівництвом професора права Харрі Калвена у 1967 р. На той час мали місце студентські протести проти війни у В'єтнамі і дискримінації (звільнення викладачів за їхні ліберальні погляди) з вимогами права коректувати навчальні програми та втручатися у кадрову політику університетів. Університет Чикаго заявив, що його місія полягає в знаходженні, удосконаленні та поширенні знань. Водночас він відіграє значну й унікальну роль у сприятливому розвитку соціальних і політичних цінностей суспільства. Залишаючись незалежною і нейтральною установою, університет надає повну свободу своїм викладачам і студентам в особистому вираженні політичних пристрастей і участі в акціях соціального протесту. У заяві відзначалося, що престиж та вплив університету базуються на його чесності й інтелектуальній компетентності, а зовсім не на його багатстві, політичних зв'язках та впливових друзях.

Каліфорнійський університет Берклі видає спеціальний бюлетень для громадськості «A Newsletter for Neighbors of the University of California». У ньому є спеціальний розділ, де обґрунтовуються соціальна й економічна корисність ВНЗ для суспільства, вплив університету на життя місцевого ком'юніті. Звіт формується за такими параметрами: 1) надходження фінансових коштів (інвестицій) до університету, в тому числі з-поза меж регіону; 2) витрати коштів університету, в тому числі за місцем знаходження університету; 3) виплати університету своїм співробітникам і пенсіонерам з уточненням резидентів території; 4) капітальні вкладення в територію; 5) витрати студентів і тих, хто приїжджає в університет (вкладення в економіку); 6) позиція університету як роботодавця і створення додаткових робочих місць завдяки існуванню університету; 7) людський капітал; підвищення освітнього та культурного рівнів жителів території за рахунок навчання в університеті [17, с. 33–34]. Аналогічну схему звіту використовують й інші американські університети. У Росії перший соціальний звіт подав Владивостоцький державний університет економіки і сервісу у 2005–2006 рр.

В Україні соціальна звітність ВНЗ відсутня. Між тим така форма взаємодії ВНЗ із громадськістю могла б сприяти формуванню позитивного іміджу ВНЗ, зростанню лояльності студентів і співробітників, зміцненню ділової репутації ВНЗ, залученню інвестицій, поліпшенню позицій вітчизняних ВНЗ у міжнародному освітньому середовищі.

Висновки. Формування соціальної відповідальності ВНЗ є необхідною умовою подальшого розвитку вищої освіти. Однак відповідальність перед

суспільством має бути усвідомленою й іншими суб'єктами освітньої сфери, насамперед державою і домогосподарствами. Так, держава має відповідати за розроблення ефективних норм освітнього права та механізмів їх реалізації, гарантувати соціальну безпечність в освітній сфері: формування стратегії і політики розвитку вищої освіти з урахуванням сучасних глобальних змін в освітній сфері; розроблення стандартів якості вищої освіти та контролю за їх дотриманням; виробництво у ВНЗ освітніх послуг як соціально значущих, споживання яких дає значні позитивні зовнішні ефекти для суспільства; фінансування державних освітніх програм, надання фінансової підтримки студентам ВНЗ (стипендій, пільгових освітніх кредитів, грантів тощо); боротьбу з корупцією та хабарництвом у системі освіти; соціальний захист працівників освітньої сфери.

Соціальна відповідальність домогосподарств (родини) у сфері освіти має виявлятися в розподілі доходів на поточне споживання та заощадження з інвестуванням частини останніх в освіту; обранні професії і спеціальності дітей відповідно до їхніх здібностей; готовності членів домогосподарства оперативно змінювати місце роботи і підвищувати свою професійну кваліфікацію, зважаючи не тільки на свій соціальний статус, а й на кон'юнктуру ринку праці.

При цьому в інтересах суспільства — підтримання рівноваги в освітній системі, збалансування соціально-економічних інтересів та узгодження дій всіх її інститутів і акторів. Якщо система освіти характеризується нерівністю або дискримінацією, нестійким буде все суспільство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пеер Э. Ранжирование систем высшего образования: граждане и общество в эру знаний / Э. Пеер, Ф. Шуллер, С. Виллмс // Вопр. образования. — 2009. — № 3. — С. 169–202.
2. Фуллер С. В чем уникальность университетов? Обновление идеала в эпоху предпринимательства / С. Фуллер // Вопр. образования. — 2005. — № 2. — С. 50–76.
3. Федоров А. М. Университет и сообщество. Становление социально активной личности учителя в общественно-ориентированном вузе / А. М. Федоров [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.ksp-ed-union.ru/doc/UviriSoob.ppt#371,1,Слайд1>
4. Тамбовцев В. Л. Конечные результаты отрасли образования и проблемы их измерения / В. Л. Тамбовцев // Вопр. образования. — 2006. — № 1. — С. 5–24.
5. Кимберг А. Н. Университеты: противоречия развития / А. Н. Кимберг // Университ. управление. — 2003. — № 1 (24). — С. 30–34.
6. Воробьев В. Все ВУЗможно (интервью с А. Яковенко) / В. Воробьев [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.rg.ru/2009/07/06/yakovenko-site.html>

7. Клячко Т. Л. Образование как ресурс социально-экономического развития. Программа курса / Т. Л. Клячко [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.ecsocman.edu.ru/text/192287756>.
8. Харьковская Е. В. Модель потребительской оценки качества образовательных услуг [Электронный ресурс] / Е. В. Харьковская // Сред. проф. образование. — 2010. — № 6. — С. 5–7.
9. Меликян А. В. Обеспечение качества высшего образования в странах ОЭСР / А. В. Меликян // Вестн. междунар. организаций. — 2008. — № 7–8 (22) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.oecdcentre.hse.ru/material/Higher_Education_Quality.pdf.
10. Богдан Н. Н. Взаимосвязь организационной культуры вуза и качества профессионального образования / Н. Н. Богдан, И. Ю. Парфенова // Университ. управление. — 2010. — № 4. — С. 18–27.
11. Українці вважають необхідність удосконалення якості вищої освіти пріоритетним питанням [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.myreferatik.in.ua/forum/35-200-1>.
12. Латиш Н. И. Идея университета в контексте современной цивилизации / Н. И. Латиш [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.ksp-ed-union.ru/doc/ideyasovrunivera.doc>.
13. Багдасарьян Н. Г. Ценность образования в модернизирующемся обществе, или Ценность знания в обществе незнания / Н. Г. Багдасарьян // Педагогика. — 2008. — № 5 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/325357.html>.
14. Дондоков С. Б. Недобросовестное поведение вузов в образовательных отношениях: причины и меры противодействия / С. Б. Дондоков // Вопр. экономики и права. — 2010. — № 11. — С. 70–75.
15. Корупція у ВНЗ: соціопитування [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dyvensit.org/novyny/36-education/3156-korupcija-u-vnz-socopytuvannja>
16. Ниязова М. В. Подходы к социальной ответственности вуза / М. В. Ниязова // Планирование инновационного развития экономических систем: Труды конф. / под ред. В. В. Глухова, А. В. Бабкина. — СПб. : Изд-во Политехн. ун-та, 2007. — С. 677–682.
17. Калачинский А. В. Социальная отчетность вуза [Текст] / А. В. Калачинский // Университ. управление. — 2008. — № 6. — С. 32–38.

СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ: АСПЕКТ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Шевченко Л. С.

Раскрыта сущность социальной ответственности высших учебных заведений (вузов). Охарактеризованы понятия «конечные результаты деятельности вуза» и «качество высшего образования». Выявлены причины ухудшения

качества высшего образования в Украине. Проанализированы проявления асоциального поведения вуза при предоставлении образовательных услуг. Аргументирована необходимость подготовки социальных отчетов вузов.

Ключевые слова: социальная ответственность высшей школы, конечные результаты деятельности вуза, качество высшего образования, социальный отчет вуза.

SOCIAL RESPONSIBILITY OF THE INSTITUTES OF HIGHER EDUCATION: ASPECT OF THE EDUCATION QUALITY

Shevchenko L. S.

The essence of the social responsibility of the institutes of higher education is investigated. The terms of “ultimate results of the institute of higher education activity” and “higher education quality” are characterized. The causes of the deterioration of higher education in the Ukraine are exposed. The displays of the unsocial behavior of the institute of higher education under doing the education services are analyzed. The necessity of the social reports of the institutes of higher education is argued.

Keywords: social responsibility of higher education; ultimate results of the institute of higher education activity; higher education quality; social report of the institute of higher education.

УДК 330.117

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УМОВ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ ЗА СОЦІАЛЬНО-РИНКОВОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ

К. Г. Губін, кандидат економічних наук
*Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

Розглянуто вісім основних параметрів системи формування доходів, що суттєво впливають на людський розвиток. Проаналізовано стан цих параметрів та умови розвитку людського потенціалу в соціально-ринковій та українській системах формування доходів. Визначено основні шляхи вдосконалення системи формування доходів в Україні.